

УДК 351: 331.101.262:33

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2021.1.22>**В. Оврамець**аспірант Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У статті представлено концептуальні засади інституціоналізації механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації. Визначено особливості функціонування механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації, які побудовані на інституційному підході, охоплюють цілі, загальні і специфічні принципи (інформаційності – реалізація сучасних інформаційно-цифрових технологій у системі розвитку інтелектуального потенціалу; гнучкості – можливість своєчасно адаптуватись до змін сучасного інформаційного суспільства; інноваційності – спроможність формувати та реалізувати результати інтелектуальної діяльності; алгоритмічності – дотримання послідовності організації інтелектуальної діяльності, контроль і моніторинг результатів розвитку інтелектуального потенціалу; цифровізації – забезпечення формування й реалізації єдиної інформаційно-цифрової моделі для управління розвитком інтелектуального потенціалу), заходи, методи й інструменти формування стратегії розвитку інтелектуального потенціалу в умовах цифровізації відповідно до сучасних потреб держави й суспільства зокрема. Систематизовано класифікацію механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації, що спонукало до виокремлення двох класифікаційних груп: 1) функціональні механізми публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації: законодавчий, організаційно-адміністративний, мотиваційний, фінансово-економічний; 2) комплементарні механізми публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації: інформаційний, комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, науково-освітньої інтеграції. Зазначено, що механізми публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації повинні застосовуватися у комплексі, забезпечуючи модернізацію державної інноваційної політики.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, публічне управління, розвиток, інновації, механізми, цифровізація.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві інтелектуальний потенціал стає основою багатства. Саме він визначає конкурентоспроможність економічних систем, виступає ключовим джерелом їх розвитку. У процесі створення, трансформації й використання інтелектуального потенціалу беруть участь комерційні підприємства, державні й суспільні установи та організації, тобто всі суб'єкти ринкових відносин. Спроможність держави створювати й ефективно використовувати інтелектуальний потенціал визначає силу нації, її добробут. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується ключовою роллю інновацій і високих технологій в економіці. В умовах становлення постіндустріального суспільства здійснюється перехід від моделі економічного розвитку, заснованої на експорті природних ресурсів,

до економіки знань, що є найпотужнішим відтворювальним ресурсом людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук напрямів та заходів щодо удосконалення управління інтелектуальним потенціалом України представлено у наукових працях таких вітчизняних науковців як: О. Амосова, В. Базилевича, І. Білоус, Н. Гавкалова, В. Гейця, Б. Дергальюк, Ю. Зайцева, С. Кісь, Н. Кравчук, Л. Курило, Л. Лазебник, Г. Ляшенко, Е. Лібанової, В. Мандибури, Р. Марутян, Ю. Пахомов, О. Попело, В. Савчука, Л. Федулової, А. Чухно, В. Якубенко та ін.

Мета статті – обґрунтування науково-прикладних засад формування та реалізації механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Становлення інформаційного суспільства підвищує рівень зацікавленості інтелектуального потенціалу в інноваційному розвитку, що проявляється у динамічному зростанні масштабів використання інформаційних технологій і ресурсів для забезпечення розвитку в умовах цифровізації та консолідації потужного інтелектуального потенціалу країни. На основі систематизації поглядів науковців щодо обґрунтування методологічних підходів до дослідження інформаційного суспільства виявлено їх різноманіття за рівнем конкретизації, масштабу, складності, повноти та можливості визначення компонентного складу і детермінантів розвитку інтелектуального потенціалу. Тому нами пропонується використовувати саме інституційний підхід до дослідження особливостей розвитку інтелектуального потенціалу, який дозволяє представляти зміни у взаємовідносинах між суб'єктами економічних відносин на певний період часу, які обумовлені генеруванням нових знань та розповсюдженням інформаційних технологій, що, у свою чергу, призводить до трансформації державних і ринкових інституцій. Тобто інституційний підхід сприяє дослідженню інтелектуального потенціалу з позиції взаємообумовленого впливу інформаційних ресурсів та технологій на інститути розвитку в умовах цифровізації інтелектуального потенціалу (наукові організації, представники органів влади, реальний сектор економіки, суспільство). Такі інститути визначають нові правила соціально-економічної поведінки для інтелектуального потенціалу в умовах зростаючої ролі та значення для неї інформаційних ресурсів і технологій.

Зауважимо, що методи дослідження інтелектуального потенціалу в умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства є значно диференційованими, а їх вибір залежить перш за все від наявного інформаційного забезпечення та цілей проведеного дослідження. На сучасні недоліки у становленні інформаційного суспільства та її забезпечення наголошують вітчизняні науковці.

Провідні науковці представляють підходи щодо врегулювання проблеми реалізації механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації, згідно з якими такий процес розглядається у відповідності до таких визначальних позицій:

1. Реалізація механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу

України в умовах цифровізації як лінійного процесу безпосередньо передбачає, що ключовими організаційними умовами щодо їх успішного виконання є: конкретні цілі і стандарти щодо реалізації діяльності; забезпеченість актуальними ресурсами (фінансово-економічними, матеріальними, інформаційно-комунікаційні, інтелектуальними тощо); ефективні структурно-організаційні структури; визначені норми, які регламентують діяльність щодо організацій і їх відносини по відношенню до владних структур; дієва система комунікації й координації відповідної діяльності для різних структур, що залучені до процесу реалізації таких механізмів.

2. Реалізація механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації як комплекс виважених дій різних державних інституцій, які пов'язані із постійною адаптацією різних учасників на протязі усього динамічного процесу функціонування механізмів до відповідних умов та завдань, які варто врегульовувати. У свою чергу важливу роль насамперед відіграють інформаційні системи й канали для зворотного зв'язку, які дають спроможність представляти події, які відбуваються, й отримані позитивні результати.

3. Реалізація механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації як діяльність із конкретними принципами, які є формальними або ж неформальними, визначеними на початку або ж такими, які визначаються учасниками реалізації механізмів на засадах накопиченого позитивного досвіду. Дотримання специфічних принципів у процесі розробки стратегії дає реальну можливість визначити ключову роль для кожного учасника й якомога швидше реалізувати засади організації [1].

Результати аналізу наукових напрацювань із даної проблематики дають підстави для представлення доцільності визначити сукупність комплексних механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації, які, за відповідними функціональним призначенням, визначають собою ряд механізмів: організаційно-економічні, законодавчі, мотиваційні, суспільно-політичні й інші [2-3].

Отже, враховуючи проведений аналіз, нами здійснено систематизацію механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації:

1) законодавчий – актуальним є оновлення й модернізація відповідного законодавства, розробка інноваційних моделей щодо управління й політичних рішень, відкритих та демократичних. Також провідними дослідниками актуалізується перспективність розробки системи управління, яка максимально враховує положення суспільної думки, нейтралізує залежність щодо прийняття рішень від певних службових осіб, й організації чіткого високопрофесійного, освітньо-наукового, аналітичної й прогностичної підтримки управлінських рішень [4].

2) фінансово-економічний – враховує особливості фінансування інтелектуального потенціалу, а також напрямів його удосконалення. Головною стратегічною метою у напрямку розвитку інтелектуального потенціалу дослідники вважають становлення в суспільстві розгляду чіткої пріоритетності такої сфери [5].

3) організаційно-функціональний – інтерпретується як перспективність переосмислити ключову роль щодо людського фактора у суспільстві загалом й в сфері освіти зокрема. Мова йде про антропоцентричний підхід у сприянні підготовки фахівців, в основі якого безпосередньо лежить поняття інтелектуального потенціалу, певна сукупність знань й умінь, сформованих компетенції, спроможностей індивідуума, які набуті у ході отримання якісної освіти, належної професійної підготовки й практичного досвіду, що є базисом, який забезпечить активну участь у сприянні суспільного виробництва.

4) глобалізаційний – поступова інтеграція України до єдиного освітнього європейського простору зумовлюючи перспективність розробки механізмів реалізації дієвої євроінтеграційної освітньої політики. Ефективною для залучення дієвого міжнародного досвіду є стратегія виваженого взаєморозуміння, під якою розглядають академічну співпрацю, організаційне партнерство й взаємний обмін. Підтримуємо думку щодо необхідності врахування позитивного зарубіжного досвіду до потреб України [6].

Визначено особливості функціонування механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації, які побудовані на інституційному підході, охоплюють цілі, загальні й специфічні принципи (інформаційності – реалізація сучасних інформаційно-цифрових технологій у системі розвитку інтелектуального потенціалу; гнучкості – можливість своєчасно адаптуватись до змін сучасного інформаційно-

го суспільства; інноваційності – спроможність формувати та реалізувати результати інтелектуальної діяльності; алгоритмічності – дотримання послідовності організації інтелектуальної діяльності, контроль і моніторинг результатів розвитку інтелектуального потенціалу; цифровізації – забезпечення формування й реалізації єдиної інформаційно-цифрової моделі для управління розвитком інтелектуального потенціалу), заходи, методи та інструменти задля формування стратегії розвитку інтелектуального потенціалу відповідно до сучасних потреб держави й громадськості зокрема. Систематизовано наукові погляди до класифікації механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації, що спонукало до виокремлення двох груп: 1) функціональні механізми: законодавчий, організаційно-адміністративний, мотиваційний, фінансово-економічний; 2) комплексні механізми публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації: інформаційний, комерціалізаційний, науково-освітньої інтеграції. Акцентовано у вагу на тому, що механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації повинні застосовуватися у комплексі, забезпечуючи удосконалення державної інноваційної політики. Структуру механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації представлено у вигляді концептуальної схеми на рис. 1.

Доведено, що функціонування механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації відбувається на основі використання *прямих* (безпосередньо діють на функціонування учасників й стейкхолдерів ринку інтелектуальних ресурсів (державне замовлення, ліцензування, акредитація, квотування, пільги й субсидії, бюджетне фінансування) й *опосередкованих* (регламентують дії та інтереси учасників інтелектуального потенціалу шляхом формування певних організаційно-економічних умов, які орієнтують їх дії у потрібному напрямі (кредитування, оподаткування, амортизаційні відрахування тощо) методів регулювання.

До інструментів механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації запропоновано віднести: *нормативно-правовий* (затвердження обов'язкових для виконання юридичних норм

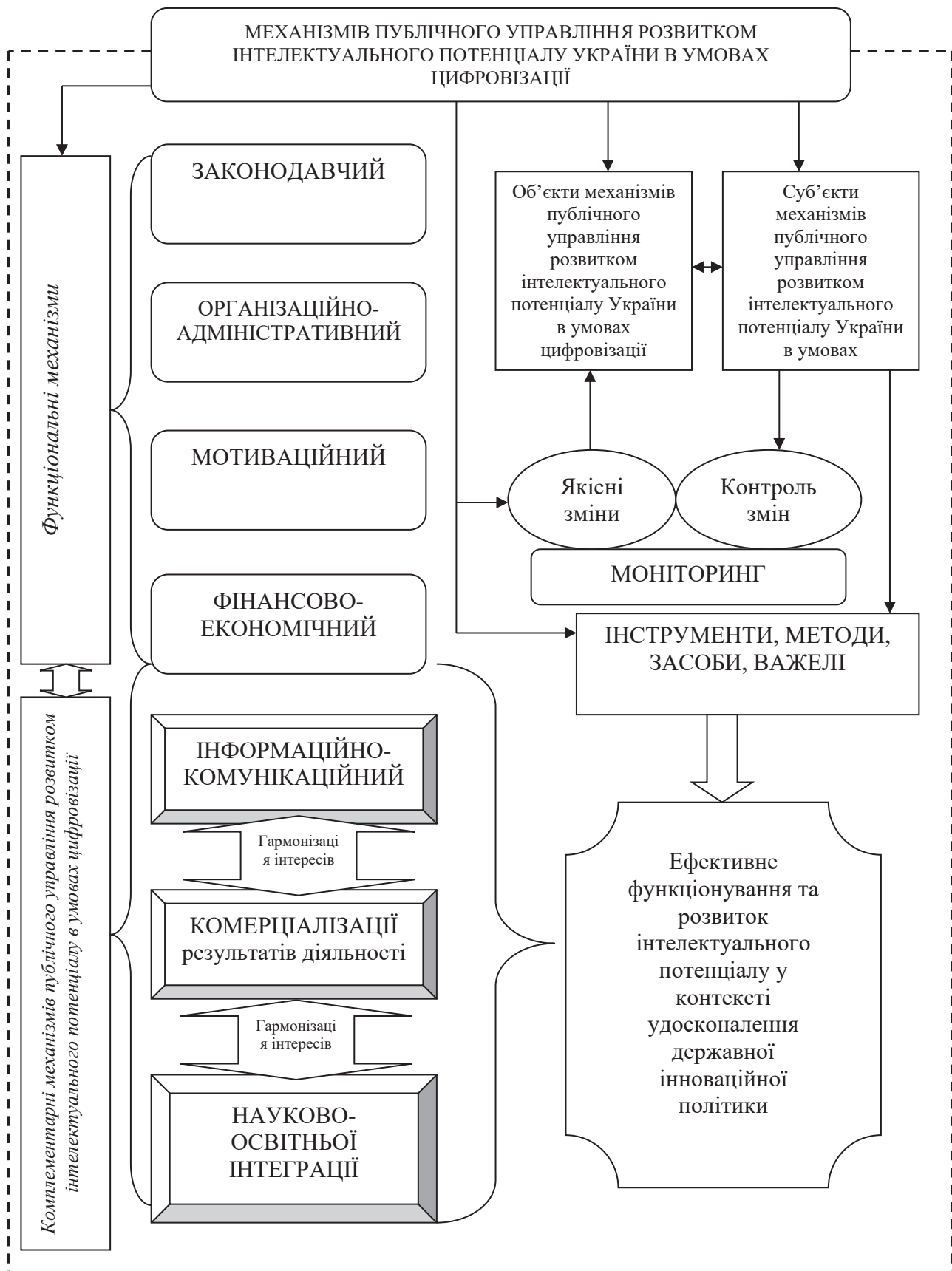

Рис. 1. Концептуалізація механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації*

*Джерело: розроблено авторкою

(правил) поведінки суб'єктів освіти (Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження тощо); *фінансово-економічний* (сприятливе економічне середовище для суб'єктів ринку освітніх послуг на засадах надання ресурсної підтримки, проектного фінансування тощо); *організаційно-адміністративний* (ліцензування, цільові програми, акредитація, проекти тощо); *мотиваційний* (моральне заохочення й популяризація цілей та змісту політики освіти; заохочення благодійництва, спонсорства тощо); *комплементарний* (проведення аналізу, оцінки, своєчасного прогнозування, моніторингу, планування стратегічних заходів, використання блокчейн-технології, тощо). Використання таких інструментів державою систематично й послідовно впливає на інтелектуальний потенціал у контексті підтримки оптимальних соціально-педагогічних, організаційно-функціональних, правових, інтелектуальних, матеріально-фінансових й інших умов їх модернізації, забезпечення високоякісних освітніх послуг й рівного доступу до освіти, сприяння підтримки глобалізаційних процесів у економіці.

Висновки. Сучасний розвиток суспільства характеризується стійкістю впровадження нових технологій та швидкістю поширення інформації в глобальному просторі. Інтелектуальна діяльність, яка використовує значну кількість даних, що потребують проведення своєчасного збору, обробки та статистичного аналізу, який зазвичай перебуває від впливом різного роду факторів (людських, технологічних тощо), актуалізуючи цим самим необхідність впровадження цифрових технологій. Систематизовано наукові погляди до класифікації механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації, що спонукало до виокремлення двох груп: 1) функціональні механізми публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації: законодавчий, організаційно-адміністративний, мотиваційний, фінансово-економічний; 2)

комплементарні механізми публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації: інформаційний, комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, науково-освітньої інтеграції. Ідентифіковані інструменти механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах цифровізації: сприятливе економічне середовище для суб'єктів ринку освітніх послуг на засадах надання ресурсної підтримки, проектного фінансування; ліцензування, цільові програми, акредитація, проекти; моральне заохочення й популяризація цілей та змісту політики освіти; заохочення благодійництва, спонсорства; проведення аналізу, оцінки, своєчасного прогнозування, моніторингу, планування стратегічних заходів, використання блокчейн-технології.

Список використаної літератури:

1. Кісь С. Я. Наукові основи інтелектуалізації діяльності підприємств: дис. докт. ек. наук : 08.00.04. / Кісь С. Я. Івано-Франківськ, 2016. 494 с.
2. Кравчук Н. О. Споживчий капітал як елемент інтелектуального капіталу: сутність та структура. Ефективна економіка. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199>.
3. Марутян Р. Інтелектуальні ресурси державного управління в системі забезпечення державної влади. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 1. С. 277-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30
4. Білоус І.М. Захист прав інтелектуальної власності: український і зарубіжний досвід. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 11. С. 20-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4
5. Попело О.В. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект і сучасні тенденції розвитку в Україні. Економіка і регіон. 2015. № 2. С. 66-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14
6. Курило Л. І. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. Академія муніципального управління. 2006. URL: http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_17570.doc.htm.

Ovramets V. Institutionalization of mechanisms of public management of intellectual potential development of Ukraine in the conditions of digitalization

The article presents the conceptual principles of institutionalization of mechanisms of public management of the development of intellectual potential of Ukraine in the context of digitalization. Peculiarities of functioning of mechanisms of public management of development of intellectual potential of Ukraine in the conditions of digitalization which are built on institutional approach, cover the purposes, the general and specific principles (information - realization of modern information and digital technologies in system of development of intellectual potential; flexibility - possibility to adapt

information society, innovation - the ability to form and implement the results of intellectual activity, algorithmic - compliance with the sequence of intellectual activity, control and monitoring of the results of intellectual potential, digitalization - ensuring the formation and implementation of a single information and digital model and tools for forming a strategy for the development of intellectual potential in the context of digitalization in accordance with the modern needs of the state and society in particular . The classification of mechanisms of public management of development of intellectual potential of Ukraine in the conditions of digitalization is systematized that has led to allocation of two classification groups: 1) functional mechanisms of public management of development of intellectual potential of Ukraine in the conditions of digitalization: legislative, organizational-administrative, motivational, financial-economic; 2) complementary mechanisms of public management of the development of intellectual potential of Ukraine in the context of digitalization: information, commercialization of the results of intellectual activity, scientific and educational integration. It is noted that the mechanisms of public management of the development of intellectual potential of Ukraine in the context of digitalization should be applied in a complex, ensuring the modernization of state innovation policy.

Key words: *intellectual potential, public administration, development, innovations, mechanisms, digitalization.*